

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

СТАВЕЦЬКА ВІКТОРІЯ БОГДАНІВНА
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 314.15:314.74
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ
ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

В. Б. СТАВЕЦЬКА
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ДОВЖЕНКО Валентина Анатоліївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

кандидат економічних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **СТАВЕЦЬКА Вікторія Богданівна**
допущена до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від « _____ » _____ 2024 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор _____
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я та прізвище)

« _____ » _____ 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **СТАВЕЦЬКА Вікторія Богданівна** захистила
(прізвище, ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

СТАВЕЦЬКА В. Б. Публічне управління міграційними процесами як засіб забезпечення національної безпеки. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

В кваліфікаційній роботі визначено основні загрози сучасних міграційних процесів національній безпеці України. Розроблено стратегічні підходи щодо політики управління виїзною і в'їзною міграцією після відновлення країни по завершенні війни та стабілізації демографічної ситуації України.

Ключові слова: міграція, національна безпека, публічне управління, міграційна політика, мігрант, біженець, війна.

SUMMARY

STAVETSKA V. Public management of migration processes as a means of ensuring national security. – Qualification work on manuscript rights.

Work towards obtaining the educational degree «Bachelor» in the specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

In the qualification work, the main threats of modern migration processes to the national security of Ukraine are defined. Strategic approaches to the policy of managing outgoing and incoming migration after the restoration of the country after the end of the war and the stabilization of the demographic situation in Ukraine have been developed.

Key words: migration, national security, public administration, migration policy, migrant, refugee, war.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ.....	7
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	15
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ВПЛИВУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ	16
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	23
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	24
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	34
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38
ДОДАТКИ	43

ВСТУП

Актуальність теми та аналіз останніх досліджень. Формування ефективного публічного управління міграційними процесами є невід'ємним елементом забезпечення національної безпеки держави. Сьогодні феномен міграції набув складного характеру, становлячи потенційну небезпеку для національної безпеки України. Зі зростанням глобальної міграції уряди були змушені запровадити міграційну політику, яка б ефективно протистояла існуючим загрозам, захищаючи національну стабільність і безпеку. Сплеск міграції створює різні виклики та ризики для національної безпеки України, включаючи зміни в демографії населення, економічну напругу та соціально-культурні наслідки. Все це свідчить про актуальність тематики дослідження.

Питання державної міграційної політики вивчали: Р.Р. Бичай, Н.В. Блюк, І.Я. Вдовичин, А.В. Грубінко, Т.В. Дракохруст, В.І. Дьордяй, О.М. Жук, В.О. Костенко, Р.Л. Лупак, О.А. Малиновська, О.П. Мульска, С.М. Наумкіна, М.В. Негрей, Т.М. Палазова, В.В. Поліщук, О.Т. Риндзак, О.В. Романенко, О.І. Ситник, О.Ю. Сільвестрова, Ю.В. Ткачук, К.А. Фліссак, Д.О. Харечко та інші.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення публічного управління міграційними процесами в Україні з метою забезпечення національної безпеки. Досягнення зазначеної мети потребує розв'язання наступних завдань:

- розкрити сутність міграції та публічного управління міграційними процесами як явища;
- провести аналіз стану міграції населення України та визначити вплив цього процесу на національну безпеку;
- розглянути можливості удосконалення публічного управління міграційними процесами в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є система публічного управління міграційними процесами. Предметом дослідження є публічне управління міграційними процесами як засобом забезпечення національної безпеки держави.

Методи дослідження. Методологічною основою кваліфікаційної роботи є використання загальнонаукових методів дослідження: табличний і графічний, аналізу та синтезу, дедукції та індукції, абстрагування, а саме щоб сформулювати концептуальні засади дослідження міграційної політики. За допомогою гносеологічного методу дослідження висвітлено фундаментальні поняття «мігрант», «публічне управління міграційними процесами», «міграційна політика» та ін.

Практичні значення одержаних результатів. Визначені основні загрози сучасних міграційних процесів національній безпеці України та розроблені стратегічні підходи щодо політики управління виїзною і ввільною міграцією можуть бути використані органами публічної влади в процесі відновлення країни та стабілізації демографічної ситуації України.

Перелік публікацій автора за темою кваліфікаційної роботи. Окремі положення кваліфікаційної роботи були викладені автором в тезах на наступну тематику: Державна міграційна політика в умовах глобалізаційних процесів [34]; Державна міграційна політика в умовах глобалізаційних процесів [35].

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Основну частину кваліфікаційної роботи викладено на 36 сторінках. Ілюстративний матеріал подано у 4 таблицях та 1 рисунку, 47 використаних джерел. Структурно кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи, висновки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Переміщення людей з одного місця в інше, відоме як міграція, було поширеним явищем протягом всієї історії та відіграло значну роль у розвитку світової економіки. Міграція стала каталізатором для дослідження та заселення незвіданих земель, прогресу науково-технічних зусиль, а також сприяння культурному обміну та інтеграції [9, с. 98].

Міграція є відповіддю на глобальні дисбаланси, такі як великі відмінності в добробуті, і на шоки, такі як війни та насильство. Близько 184 мільйонів людей живуть за межами країни свого громадянства, близько 20 відсотків з яких є біженцями. Близько 43 відсотків живуть у країнах із низьким і середнім рівнем доходу. Зараз багато країн з усіма рівнями доходу є як країнами походження, так і країнами призначення [47].

Термін «міграція» походить від латинського дієслова «migratio», що в перекладі означає міграція, переміщення або переселення. В. Зьолка та А. Мота вважають, що міграція – це переміщення осіб через міжнародні або адміністративні кордони, незалежно від тривалості або причини міграції [11]. Однак аналіз К. Владовської є слушним: «...переміщення осіб спостерігається щодня, наприклад, дорога на роботу чи навчання в інші громади, нерегулярні ділові та туристичні поїздки за кордон», тому, на думку вченої, міграція – це процес, який включає три етапи: початковий, під час якого формується підготовка до зміни місця проживання; першочерговий крок – міграція мігранта; завершальний, під час якого мігрант адаптується до нового місця проживання [1, с. 6].

Таким чином, міграція – це переміщення населення, яке пов'язане з переселенням в інше місце внаслідок впливу мотиваційних факторів, зокрема: економічних, політичних, культурних, соціальних, екологічних, а також війни в Україні. Складність міграційних процесів призвела до появи множинних

міграційних теорій, ці теорії обумовлені причинами міграції, що відбувається в країнах-донорах, і «привабливістю» реципієнтів.

Сучасну міграцію можна розділити на дві окремі складові: легальну міграцію та нелегальну міграцію, а також статус біженців. Легальна міграція передбачає навмисне залучення державою певних груп населення для в'їзду в країну для працевлаштування або іншої діяльності, яка сприяє економічному прогресу та просуванню приймаючої нації. З іншого боку, політика щодо нелегальної міграції регулює підхід до біженців та іммігрантів, які в'їхали в країну нелегально [10, с. 98].

Безпрецедентні демографічні зміни, включно зі швидким старінням суспільства як у країнах з високим, так і з середнім рівнем доходу та бурхливе зростання населення в країнах з низьким рівнем доходу, роблять міграцію все більш необхідною для країн з усіма рівнями доходу. Те, чи дозволять країни міграцію, щоб допомогти зменшити очікувану невідповідність між попитом і пропозицією робочої сили, спричинену цими демографічними зрушеннями, значною мірою визначить економічні та соціальні траєкторії на всіх рівнях доходу, а зміна клімату посилює інші фактори мобільності [32, с. 166].

Транскордонна міграція виявилася потужною силою для зменшення бідності серед людей у країнах із низьким і середнім рівнем доходу. Коли навички та якості мігрантів повністю відповідають потребам суспільства, мігранти отримують значні переваги. Але є також витрати, як економічні, так і людські. Офіційний доступ до ринку праці, як-от документально підтверджений правовий статус і право на роботу та зміну роботодавця, є ключовими для повної матеріалізації переваг [21, с. 161].

На думку дослідника міграції В. Сичова, міграційний процес можна розбити на кілька етапів. По-перше, це ідентифікація та розвиток факторів, які призводять до міграції. Далі відбувається фактичне переміщення фізичних осіб, яке часто передбачає зміну правового статусу. Нарешті, є процес інтеграції в нове суспільство, будь то на постійній чи тимчасовій основі. Важливо зазначити, що мігрант визначається як будь-яка особа, яка перетнула

міжнародний кордон або переїхала в країну, незалежно від її правового статусу чи причин її переміщення [33, с. 136].

У той час як початкова фаза міграції є свідомим вибором, зробленим особами у відповідь на різні тиски, такі як економічні труднощі чи конфлікти, наступні стадії передбачають трансформацію їх правового статусу в країні призначення. Це може варіюватися від того, щоб стати іноземними працівниками чи біженцями, до взяття на себе ролі туристів [20, с. 183].

Коли навички та якості мігрантів добре відповідають потребам країн призначення, країни походження також отримують вигоду, наприклад, через грошові перекази та передачу знань. Однак відсутність мігрантів також має негативну сторону для їхніх сімей і країн походження, включаючи витік мізків у деяких країнах. Країни походження можуть максимізувати свої переваги, реалізуючи проактивну політику та зробивши трудову еміграцію невід'ємною частиною своєї стратегії зменшення бідності [33, с. 137].

Країни призначення значно виграють від внеску мігрантів, чиї навички та якості повністю відповідають їхнім потребам, навіть більше, якщо мігрантам дозволено та вони можуть офіційно працювати на рівні своєї кваліфікації. Але також є витрати – на користування державними послугами, підтримку громадян, які постраждали, і соціальну інтеграцію. Країни призначення можуть прийняти політику, яка збільшить їхні переваги, сприяючи економічному та соціальному залученню [20, с. 184].

Країни, які приймають іммігрантів, використовують різні імміграційні моделі, що створює проблеми для інтеграції прибулих мігрантів. Приплив мігрантів допомагає певною мірою зменшити дефіцит робочої сили на ринку праці, але він також створює певні ризики, пов'язані з нелегальною міграцією. Нелегальна міграція стосується дії громадян однієї країни, які в'їжджають в іншу країну на невизначений період часу, щоб залишитися або проїхати через неї, порушуючи закони, що регулюють процедури в'їзду та виїзду або транзит. Масштаби міграції до економічно процвітаючих країн підкреслюють ці ризики [15, с. 9].

Процес інтеграції мігрантів є взаємним зусиллям, яке потребує активного залучення та взаємодії між мігрантами та членами приймаючого суспільства. Хоча існує побоювання щодо бажання та здатності всіх іммігрантів асимілюватися та інтегруватися, існує також брак розуміння обставин, у яких живуть мігранти, у поєднанні з поширеними ксенофобськими настроями серед більшості населення. Сьогодні міграція все більше залежить від політичних процесів світової спільноти сучасності. Відправною точкою переміщення населення є не лише політична боротьба, військовий конфлікт чи етнічна ворожнеча, це також зростаюча різниця в економічному становищі між державами [14, с. 192].

Оскільки біженці переїжджають заради безпеки, вони не завжди можуть дістатися місць призначення, де їхні навички користуються попитом. Це тягне за собою витрати для приймаючої країни. Ситуації з біженцями, як правило, тривають роками, і ними слід керувати таким чином, щоб вони могли підтримуватися протягом тривалого часу – як фінансово, так і соціально. Приймаючі країни можуть зменшити свої витрати за допомогою політики публічного управління, яка сприяє внутрішній мобільності, самозабезпеченню та включенню в національні служби. Міжнародний розподіл відповідальності є ключовим для управління цими витратами, і це вимагає доповнення глобальних зусиль регіональними діями [5].

Зміст поняття «публічне управління міграційною політикою» трактується по-різному, і сьогодні немає єдності думок щодо її визначення. У загальнонауковому розумінні слово «політика» (від грецького *politike* – мистецтво керувати державою) означає діяльність органів державної влади, партій, суспільних груп у галузі внутрішньодержавного управління і суспільних відносин [16, с. 25].

Відомий український вчений М. Яворський вважає, що публічне управління міграційною політикою – це комплекс планомірних дій та ініціатив розвитку, спрямованих на створення необхідного руху та бажаної інтенсивності

міграції населення [42, с. 51]. Подібними до наведених є визначення інших вчених, які вивчають міграцію.

Найбільш точно визначення в цьому контексті надає О. Т. Риндзак, яка зазначає, що державно-публічне управління міграційною політикою передбачає цілеспрямовані дії органів державної влади щодо регулювання міграційних та інтеграційних процесів, а також пов'язаних із ними факторів. Це робиться з метою оптимізації міграції населення з урахуванням національних пріоритетів та збалансування індивідуальних і громадських інтересів. У поєднанні з іншими політиками цей підхід спрямований на підвищення якості життя населення, сприяння соціальній єдності та задоволення потреб людського розвитку як найвищого пріоритету. Основну відповідальність за формування та реалізацію міграційної політики мають нести державні інституції, створені на різних рівнях управління, з використанням відповідних повноважень. Допоміжну роль у регулюванні міграційних процесів відіграють недержавні організації, незалежно від того, працюють вони у співпраці з державними структурами чи самостійно [30].

Обговорюючи управління міграційною політикою в державній сфері, важливо визнати, що вона передбачає набір правил і законів, розроблених для регулювання пересування та контролю іноземних осіб у межах іноземної країни. Здатність держави законодавчо регулювати міграційні процеси є фундаментальною функцією, яка служить просуванню її геополітичних, економічних та демографічних інтересів. Для виконання цієї функції держава здійснює свої повноваження, надаючи або відмовляючи у наданні іноземцям певних дозвільних документів (таких як візи, дозволи на роботу, дозвіл на проживання та громадянство), які дозволяють їм легалізувати свій статус. У реалізації міграційної політики держава поєднує міграційні преференції та прапори для мігрантів з інших країн, виходячи з власних інтересів [30].

Відповідальність за ефективне подолання загроз громадській та національній безпеці у зв'язку з міграцією покладається на органи державної влади, які відповідають за формування та реалізацію державної міграційної

політики. Ця політика є важливою складовою як зовнішньої, так і внутрішньої політики держави і в науковій літературі часто поділяється на зовнішню та внутрішню міграційну політику. Тож першочерговою метою зовнішньої політики має бути сприяння економічному зростанню, покращенню добробуту населення та, перш за все, посилення національної безпеки. Основними завданнями внутрішньої міграційної політики є забезпечення свободи пересування громадян усередині країни, а також оптимізація перерозподілу осіб між регіонами з урахуванням політики зайнятості та регіональної кон'юнктури ринку праці [16, с. 20].

Держава є основним інститутом управління міграцією на міжнародній арені, оскільки вона володіє необхідними повноваженнями законодавчої, виконавчої та судової влади для ефективного регулювання міграційних процесів як усередині країни, так і на міжнародному рівні [2, с. 238].

Публічне управління міграційною політикою виконує певні функції:

- дипломатична: спроба вирішити питання міграції на міжнародному рівні);
 - інтеграційна, яка здійснюється на двох рівнях: внутрішньому – як забезпечення інтеграції іммігрантів у суспільство, та зовнішньому – через створення та реалізацію узгодженої з іншими націями міграційної політики.
 - контрольна: контролем міграційних процесів, захистом прав мігрантів, протидією нелегальній міграції;
 - регулююча: контроль за міграційними потоками та вплив на них.
- Ця функція також передбачає сприяння легальному в'їзду та проживанню, запобігання нелегальному в'їзду, натуралізацію та розв'язання проблем нелегального проживання [16].

Публічне управління міграційною політикою формується за такими основними принципами:

- взаємодії і координації – полягає в наданні допомоги постраждалим від міграції шляхом взаємодії та координації діяльності органів виконавчої

влади та громадських організацій у сфері міграції як на міжнародному, так і на державному рівнях,

- захист держави та її інтересів, а також реалізація загальнодержавної міграційної політики,

- надання можливості кожному, хто легально проживає в Україні, обирати місце проживання, мати свободу пересування та право в'їзду в Україну для громадян України,

- запобігання широкомасштабним спонтанним і нестримним міграціям як всередині країни, так і за її межами, це досягається шляхом створення спеціальних програм, які передбачають наукові прогнози щодо того, скільки людей буде мігрувати, напрямки, якими вони рухатимуться, і поточні та прогнозовані соціально-політичні ситуації,

- забезпечення прав і свобод громадян України, іноземців та осіб без громадянства, заборона створення для них безпідставних пільг і пільг, що суперечить поняттю створення пільг і пільг для громадян України,

- запобігання будь-яким проявам дискримінації, створення умов для реалізації іммігрантами своїх прав, свобод і законних інтересів, а також дотримання вимог законодавства,

- запобігання нелегальній міграції, працевлаштуванню неоформлених працівників, торгівлі людьми,

- рівноправне партнерство України з іншими державами з питань міграційних процесів при підтримці відносин співробітництва відповідно до загальновизнаних принципів і норм міжнародного права [2, с. 32].

Визнання зростаючої важливості ефективною міграційної політики знаходить своє відображення в удосконаленні законодавчої бази та заходах з управління міграційними потоками, прийнятими всіма країнами. Важливо визнати, що ініціативи, спрямовані на інтеграцію іммігрантів, як правило, документуються в національних законах про міграційну політику та стратегії, а також розглядаються під час розробки програм та ініціатив на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Останнім часом спостерігається тенденція до посилення законодавчої та нормативної бази у цій сфері. Нижче перераховані найважливіші закони, які регулюють міграцію в Україні: Закон України № 3671-VI «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту у Україні» [22]; Закон України № 2235-III «Про громадянство України» [23]; Закон України № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [24]; Закон України № 5067-VI «Про зайнятість населення» [25]; Закон України № 2491-III «Про імміграцію» [26]; Закон України № 3773-VI «Про правовий статус іноземців» [27]; Закон України № 1382-IV «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [28]; розпорядження КМУ № 482-р. «Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року» в останній редакції від 19 січня 2024 року [29] тощо.

Риндзак О. Т. систематизувала ті цілі та завдання міграційної політики, які визначено в основних нормативно-правових документах [30] (додаток А).

В Україні для забезпечення економічної безпеки першочергові зусилля спрямовані на усунення економічних диспропорцій, розвиток територій, розвиток ринку праці, транспортної, інформаційної, соціальної та освітньої інфраструктури, формування нової географії економічного зростання, нових галузей, науки та освіти, підвищення якості загальної, професійної та вищої освіти, а також удосконалення національних інвестиційних та фінансових інститутів.

Сучасне публічне управління міграційною політикою в контексті національної безпеки вважається одним із найважливіших завдань України. Війна на території України та складна безпекова, економічна, екологічна ситуації в країні призвели до появи нових моделей міграції.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Міграція – це переміщення населення, яке пов’язане з переселенням в інше місце внаслідок впливу мотиваційних факторів, зокрема: економічних, політичних, культурних, соціальних, екологічних, а також поточного, повномасштабного вторгнення. Складність міграційних процесів призвела до появи множинних міграційних теорій, ці теорії стурбовані причинами міграції, що відбувається в країнах-донорах, і «привабливістю» реципієнтів.

Державно-публічне управління міграційною політикою передбачає цілеспрямовані дії органів публічної влади щодо регулювання процесів міграції та інтеграції, а також пов’язаних із ними чинників.

З метою протидії загрозам економічній безпеці органи державної влади та місцевого самоврядування у взаємодії з інститутами громадянського суспільства повинні реалізовувати державну соціально-економічну політику, зокрема збалансування інтересів корінного населення та трудових іммігрантів, у тому числі іноземних громадян, у врахування їх етнічних, мовних, культурних та релігійних відмінностей, удосконалення обліку праці та обґрунтований розподіл трудових іммігрантів з урахуванням потреби в робочій силі в регіонах.

РОЗДІЛ 2.

ДІАГНОСТИКА ВПЛИВУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Національна безпека будь-якої держави знаходиться під реальною загрозою через нерегульовану та незаконну міграцію. Ця загроза має дещо прихований характер, що вимагає синхронізації зусиль для вирішення викликів із залученням не лише відповідних державних органів, а й активного залучення різноманітних інститутів громадянського суспільства. Крім того, необхідним є комплексне розуміння взаємодії між міграцією та сучасною політичною динамікою.

Сьогодні феномен міграції набув складного характеру, становлячи потенційну небезпеку для національної безпеки України. Зі зростанням глобальної міграції уряди були змушені запровадити міграційну політику, яка б ефективно протистояла існуючим загрозам, захищаючи національну стабільність і безпеку. Сплеск міграції створює різні виклики та ризики для національної безпеки України, включаючи зміни в демографії населення, економічну напругу та соціально-культурні наслідки [2, с. 237].

Остання редакція від 19 січня 2024 року Стратегії державної міграційної політики України визначає ряд загроз національній безпеці України, розглянемо їх.

Після здобуття Україною незалежності населення країни зросло завдяки припливу репатрійованих українців, кримських татар та представників різних національностей. Це зростання було помітним, незважаючи на несприятливі темпи природного відтворення. Проте з часом кількість репатріантів суттєво зменшилась, і Україна почала спостерігати втрату власного населення через еміграцію. Це явище прискорило процеси депопуляції та старіння населення країни.

Значно збільшилася кількість українців, які залишають країну в пошуках роботи за кордоном, особливо в прикордонних регіонах. Як правило, ця

міграція має форму сезонного та кругового переміщення робочої сили, переважно до сусідніх країн. Проте в деяких випадках це призводить до тривалого та багаторічного перебування мігрантів у більш віддалених країнах, що призводить до поступового переходу від тимчасової трудової міграції до постійного переселення.

Вплив трудової міграції на українське суспільство великий і різноманітний. Цей масовий міграційний потік сприяє зменшенню напруженості на ринку праці та покращенню економічних умов багатьох сімей. Він також генерує прибуток в іноземній валюті та нематеріальну передачу знань і досвіду, що може сприяти національному розвитку. Однак це також призводить до нестачі робочої сили в певних секторах і регіонах, що негативно впливає на динаміку сім'ї, практику виховання дітей і народжуваність. Крім того, доходи мігрантів, орієнтовані на споживання, сприяють зростанню цін, інфляції та збільшенню імпорту.

Загроза національній безпеці також полягає у виїзді кваліфікованих спеціалістів та молоді, багато з яких після закінчення навчання за кордоном не повертаються на батьківщину. Ця тенденція посилюється зусиллями окремих країн залучити висококваліфікованих іммігрантів, зокрема іноземних студентів. Як наслідок, Україна відчуває втрату цих цінних працівників, що негативно впливає на віковий розподіл, рівень освіти та кваліфікацію її робочої сили, потенційно перешкоджаючи економічному прогресу.

Початок Операції Об'єднаних Сил на сході України, а також масштабна військова агресія, розпочата Російською Федерацією 24 лютого 2022 року, призвели до сплеску еміграції, що спонукає людей шукати можливості працевлаштування за кордоном і спричиняє зміщення з тимчасової трудової міграції на постійне поселення. Як наслідок, становище українців, які проживають за кордоном, може покращитися, що призведе до постійного виїзду численних мігрантів та їхніх нащадків, а також до значного зменшення надходжень в іноземній валюті, отриманих від трудових мігрантів.

Невикористаний потенціал української діаспори, як економічний, так і інтелектуальний, може відіграти вирішальну роль у просуванні інтересів України за кордоном і сприянні міжнародній торгівлі, економічному зростанню та культурному обміну. Однак цей потенціал залишається значною мірою невикористаним через недостатню державну підтримку та відсутність конструктивної співпраці.

Міграція всередині України, як потенційна альтернатива зовнішній міграції, відбувається незалежно від регіональних планів і програм розвитку. Цей вид міграції орієнтований на регіони з найбільш сприятливими умовами життя та можливостями працевлаштування, зокрема на столицю. В основному він складається з осіб із сільської місцевості та економічно неблагополучних регіонів, що ще більше обмежує їхні перспективи розвитку та посилює регіональну нерівність.

Враховуючи нинішні соціально-економічні обставини, привабливість України як місця призначення для мігрантів є відносно низькою порівняно з іншими країнами. Однак важливо зазначити, що Європейський Союз зараз переживає міграційну кризу, і країни-члени активно вживають заходів для регулювання та обмеження міграції, включаючи закриття кордонів. Це свідчить про те, що незабаром Україна може зіткнутися з проблемою швидкого та адаптивного реагування на потенційний сплеск міграції.

В Україні відсутні будь-які ініціативи, спрямовані на стимулювання повернення закордонних українців, а також їхніх нащадків. Незважаючи на гостру світову конкуренцію за кваліфіковану робочу силу, помітна відсутність бази для залучення висококваліфікованих фахівців з інших країн, які могли б зробити значний внесок в інноваційне зростання національної економіки. Можливості іноземних студентів, які здобули освіту в Україні, які зазвичай є найбільш підготовленими та інтегрованими особами, вийти на український ринок праці сильно обмежені.

Для боротьби з негативними демографічними тенденціями та скороченням населення України імміграція є важливим інструментом

уповільнення депопуляції. Однак для того, щоб імміграція мала позитивний вплив, важливо, щоб новачки повністю асимілювалися в суспільстві. На жаль, аспект інтеграції мігрантів недостатньо розроблений у рамках міграційної політики. Наразі біженці та особи, які потребують додаткового захисту, стали єдиною групою мігрантів, щодо якої український уряд реалізував плани інтеграції в суспільство. Проте досягнуті результати інтеграції біженців були незначними, насамперед через обмеженість державних ресурсів та недостатню увагу державних органів до цього конкретного напрямку.

Хоча в Україні може бути відносно невелика кількість іммігрантів порівняно з іншими націями, різноманітність етнічних груп і культур у країні зростає. Потенціал економічного зростання та потреба в додатковій робочій силі, а також зміцнення зв'язків з ЄС потенційно можуть призвести до зростання імміграції в Україну. У зв'язку з цим критично важливим стає вирішення проблеми сприйняття мігрантів та міграції суспільством, боротьба з усіма видами дискримінації та запобігання поширенню расизму та ксенофобії.

Тема нелегальної міграції продовжує залишатися актуальною, оскільки вона впливає на безпеку держави, її міжнародні відносини та має потенціал до подальшого загострення через широкомасштабну військову агресію та нездатність ефективно контролювати значну частину державного кордону.

В таблиці 2.1 проаналізуємо динаміку міграційної зміни населення України за статистичними даними Держслужби статистики України до початку повномасштабної війни.

Дані таблиці 2.1 показують, що до війни відбувався щорічний міграційний приріст населення, але без постійної тенденції до росту. Міграційний приріст населення України за 2021 рік рівний 21,3 тис. осіб., що більше міграційного приросту населення за 2018 рік на 2,7 тис. осіб чи на 14,5%, а в порівнянні з 2021 роком міграційний приріст населення зріс на 12,0 тис. осіб чи в 2,3 рази.

**Показники динаміки міграційного приросту населення України
за 2018-2021 рр.**

Рік	Чисельність, тис. осіб	Абсолютна зміна, тис. осіб		Темп зростання		Темп приросту, %	
		базис.	ланц.	базис.	ланц.	базис.	ланц.
Кількість прибулих							
2018	629,3	-	-	-	-	-	-
2019	576,0	-53,3	-53,3	0,915	0,915	-8,5	-8,5
2020	435,3	-194,0	-140,7	0,692	0,756	-30,8	-24,4
2021	476,9	-152,4	41,6	0,758	1,096	-24,2	9,6
Кількість вибулих							
2018	610,7	-	-	-	-	-	-
2019	554,5	-56,2	-56,2	0,908	0,908	-9,2	-9,2
2020	426,0	-184,7	-128,5	0,698	0,768	-30,2	-23,2
2021	455,6	-155,1	29,6	0,746	1,069	-25,4	6,9
Міграційний приріст, скорочення							
2018	18,6	-	-	-	-	-	-
2019	21,5	2,9	2,9	1,156	1,156	15,6	15,6
2020	9,3	-9,3	-12,2	0,500	0,433	-50,0	-56,7
2021	21,3	2,7	12,0	1,145	2,290	14,5	129,0

Джерело: Побудовано автором за даними [36].

З початком війни міграційні процеси в Україні докорінно змінилися. Внаслідок масованого військового нападу на Україну з країни втекла значна кількість людей. Мільйони українців перетнули кордони, шукаючи притулку в сусідніх країнах, тоді як багато інших були змушені переселитися всередині України. Велике дослідження, проведене Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, показує, що зараз Україна переживає найсерйознішу та найшвидшу кризу переміщення з часів Другої світової війни. У 2022 році, після початку військової агресії проти України, мільйони громадян України попросили тимчасового притулку в країнах Європейського Союзу та світу.

Станом на квітень 2024 року в країнах Європи зареєстровано близько 5,93 млн українських біженців. За попередніми оцінками ООН і ЄС, очікується, що в результаті конфлікту в Україну мігруватимуть від чотирьох до восьми мільйонів біженців. Станом на квітень 2024 року в усьому світі зареєстровано близько 6,47 млн біженців від конфлікту в Україні [44].

До квітня 2024 року, за оцінками Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВК ООН), близько 29,44 мільйона людей з України перетнули кордон внаслідок війни. Крім того, близько 25,18 млн осіб перетнули кордон в іншому напрямку. Кількість біженців від війни на день інколи була шестизначною і була найвищою в березні 2022 року – до 200 000 осіб на день. З усіх приймаючих країн Польща прийняла більше половини біженців, іншими країнами, які приймають українських біженців війни, є Угорщина, Молдова, Словаччина та Румунія. Крім того, Польща є другою після Німеччини країною, яка приймає біженців з України серед країн ЄС. Чехія та Естонія прийняли найбільшу частку біженців відносно власного населення. Крім біженців, які перетнули кордон сусідньої країни, кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні на початок липня 2023 року оцінювалася приблизно в 5,7 млн осіб [44].

Сфера національної безпеки в Україні щодо міграції і до повномасштабної війни була ускладнена різноманітними факторами та небезпеками, внаслідок воєнного конфлікту в нашій країні спостерігається негативна тенденція – стрімка втрата людських ресурсів.

Після окупації значну частину громадян України було примусово депортовано до Російської Федерації, де їхні права постійно порушуються. Відсутність реєстрації внутрішньо переміщених осіб після переміщення з різних причин створює серйозну проблему для точного збору інформації про чисельність їхнього населення. В даний час залишається проблемою точна оцінка людських втрат в результаті військових дій; однак очевидно, що ці втрати можуть спровокувати значні демографічні кризи.

Отже, ситуація з населенням є однією з головних загроз національній безпеці, з якими Україна зіткнулася після здобуття незалежності в 1991 році. На жаль, повномасштабне російське вторгнення мало значний негативний вплив на депопуляцію населення України та спричинило справжню демографічну катастрофу – за межами батьківщини опинився не один мільйон переселенців, а також не слід забувати десятки тисяч загиблих і зниклих безвісти.

Окрім проблеми із біженцями та переселенцями, як вважає Н.Б. Кузнецова, фізичні втрати населення країни будуть особливо руйнівними та відчутними та матимуть потрійний ефект: прямі жертви серед військових та цивільного населення; непрямі втрати через обмежений доступ населення до екстреної медичної допомоги, особливо в регіонах поблизу зони бойових дій; віддалені наслідки мобілізації війни, яка спричиняє зниження захворюваності населення, спричиняє віддалені наслідки для стану здоров'я українців [14, с. 40-41]. До того ж, за попередніми невтішними прогнозами, якщо активна фаза війни закінчиться швидко, то демографічні втрати України можуть сягнути до 0,5-0,6 млн. осіб, а якщо ж війна затягнеться – більше 5 млн. осіб [14, с. 41].

У контексті втрати людського капіталу найбільш значущі загрози національній безпеці можна класифікувати наступним чином: 1) фізичні ушкодження, у тому числі травми та інвалідність осіб працездатного віку; 2) суттєві втрати економічно активних і дієздатних осіб, які були змушені шукати притулку в інших країнах Європи та світу; 3) дитяча смертність та інвалідність як фізична, так і психічна; 4) явище, широко відоме як «витік мізків», коли високоосвічені, мотивовані та ініціативні особи вирішують залишитися в еміграції, таким чином сприяючи інтелектуальному потенціалу інших націй.

Міграційна криза, спричинена конфліктом в Україні, є актуальною проблемою національної безпеки, яка потребує розробки та впровадження комплексної державної програми сприяння безпечному поверненню українських біженців для зусиль післявоєнної відбудови. Очевидно, що ключовими чинниками репатріації українців будуть досягнення перемоги, розв'язання війни та відновлення економічної стабільності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Наразі не викликає сумнівів те, що повернення до України мільйонів її громадян вимагатиме грандіозних зусиль від української влади та держав-партнерів. В першу чергу йдеться про створення сприятливого безпекового середовища та відповідних гуманітарних й економічних умов.

Крім виїзду значної частини населення за кордон, Україна стикнулася з масовою внутрішньою міграцією, що значно впливає на її національну безпеку. На початку повномасштабного вторгнення Україна пережила цю кризу на міждержавному рівні. Крім того, порушення Росією державних кордонів змінило геополітичний ландшафт, створило загрозу міжнародному порядку та прямо замахнулося на національну безпеку України. Відтак постало питання масового екстреного переселення населення. Масова міграція стала необхідною умовою для людей, які шукають захисту від насильства та переслідувань, а також для тих, хто шукає економічної та соціальної стабільності в умовах конфлікту.

У контексті глобальної міграції Україна переживає ряд змін, на які впливають різноманітні елементи, включаючи економічні умови, соціально-культурні зрушення та стан безпеки в країні. Коли українці мігрують, більшість обирає сусідні країни та країни Європейського Союзу як основний пункт призначення. Зауважимо, що ті, хто виїжджає з України, – це переважно особи, змушені це зробити через незалежні від них обставини, такі як втрата житла чи відсутність особистої безпеки внаслідок російсько-українського конфлікту.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Демографічна криза в Україні лише погіршується: викликає занепокоєння погіршення демографічної ситуації в Україні, оскільки зростає смертність, знижується народжуваність, а міграція ще більше ускладнює проблему. Проте вкрай важливо, щоб публічне управління було пріоритетом зростання нашого населення та виховання майбутніх поколінь гордих українців. Для досягнення цього вкрай необхідно, щоб державні органи вжили рішучих дій для заохочення українців, які тимчасово проживають за кордоном, повертатися додому, а також заручилися підтримкою суспільства та окремих осіб для підтримки державної політики в цьому відношенні.

Наразі для держави вкрай важливо визначити пріоритетність репатріації українських біженців. Тому потрібно докласти всіх зусиль, щоб стимулювати наших співвітчизників повертатися на батьківщину. У зв'язку з цим введення розумної демографічної стратегії є обов'язковим.

В якості початкового заходу, на нашу думку, Україна повинна повідомити своїм європейським союзникам про необхідність допомоги у репатріації біженців після війни. Хоча правда є в тому, що європейські країни отримають пряму економічну вигоду від українців, які залишаться за кордоном, але для Європи також буде непряма вигода, якщо ці люди повернуться на власну батьківщину. Репатріація біженців зміцнить економіку України, тим самим зменшивши потребу в європейській фінансовій підтримці.

Щоб українцям було куди повертатися, необхідна якнайшвидша відбудова зруйнованих регіонів. Не менш значним є обсяг фінансування, виділений на цю реставраційну роботу. Надзвичайно важливо розробити стратегії, які дозволять нам використовувати заморожені російські активи в демократичних країнах, оскільки це забезпечить нас необхідними ресурсами для швидкого відновлення та створення мільйонів робочих місць.

Допомога людям із постраждалих районів є надзвичайно важливою. Ця допомога може мати форму фінансової допомоги, а також пропозиції житла чи субсидування орендної плати у відносно безпечних регіонах України. Крім того, багато українців висловлюють думку, що можливість прибуткової роботи в безпечному регіоні слугувала б переконливою мотивацією повернутися в Україну. Державні установи, Служба зайнятості і приватні організації мають можливість надати підтримку в цьому відношенні.

Зауважимо надто важливий момент, зберігати пильність проти появи розкольніцького мислення, яке класифікує наше суспільство на «нас» і «вони», є надзвичайно важливим, особливо в контексті нашого суспільства, розтерзаного війною. Цей принцип поширюється не лише на тих, хто виїхав, а й на тих, хто проживає на окупованих територіях. Помилково вважати, що всі люди на цих територіях задоволені окупацією, оскільки поняття «ждуни» увічніює неточний наратив. Участь у дискусіях, які сприяють виникненню відчуття інакшості, може мати згубні наслідки. Хоча можна стверджувати, що держава зараз керує цією проблемою, розмови, які класифікують людей як хороших чи поганих, неминуче загостряться. Тому наша першочергова рекомендація – взяти цю ситуацію під контроль».

Важливо підкреслити важливість продовження освітніх зв'язків з дітьми, які зараз проживають за кордоном. Зокрема, на ранніх стадіях конфлікту докладалися зусилля для підтримки цих зв'язків, забезпечуючи онлайн-навчання для дітей, які навчаються в українських школах, або створюючи класи, де українські вчителі могли б навчати їх за українською навчальною програмою.

Залучення українців, які емігрували з країни, вважаємо вирішальним у процесі відбудови України та відродження національної економіки. Важливо звернутись до конкретного дискурсу, який пропонує почекати, поки все буде відбудовано, перш ніж запросити їх назад, оскільки з цією ідеєю категорично не слід погоджуватися. Натомість меседж, який має передати Україна – це

запрошення повернутися та взяти участь у колективних зусиллях зі спільної відбудови [9].

Важливим є прогноз громадян України, які повернуться на Батьківщину. Виходячи з уроків балканських конфліктів, оцінюється, що приблизно одна третина біженців зрештою повертається додому. Проте в унікальному контексті України доцільно передбачити вищий відсоток осіб, які повертаються на батьківщину [9].

Такий висновок зроблено на основі двох фактів. По-перше, протягом перших чотирнадцяти днів після початку повномасштабної війни 200 000 чоловіків прийняли рішення повернутися в Україну, як підтвердили прикордонники. Це питання виходить за рамки простого патріотизму; це стосується ідентичності людини як українця. По-друге, ті, хто мігрували внаслідок війни в Україні, часто опиняються на роздоріжжі, обираючи тимчасовий захист, колись між двома статусами: біженця чи одержувача тимчасового притулку.

Важливо відзначити, що опитування, проведені під час перетину кордону, виявили бажання українців повернутися. Спочатку близько 90% з них висловлювали такий намір, і хоча кількість трохи зменшилася, експерти прогнозують, що приблизно 50-60% зрештою повернуться [9].

Міжнародний валютний фонд прогнозує початок повернення біженців до України вже у 2024-2025 роках. Однак воно буде повільним (рис. 3.1).

Тривалість війни відіграватиме вирішальну роль у різних аспектах. Чим довше триватиме війна, тим сильніший це стосуватиметься українських мігрантів, які проживають за кордоном, оскільки вони все більше асимілюються в іноземні громади. Крім того, тривала війна призведе до ескалації спустошення в самій Україні.

Питання українців, які покинули свою батьківщину через насильницьку загарбницьку війну, є дуже складною темою. Численні біженці зберігають надію повернутися до своїх близьких, долучитися до відбудови та жити у знайомих умовах. Проте більшість тих, хто виїхав, — це переважно молоді

українки з дітьми чи цілими сім'ями, які зуміли без зусиль асимілюватися на чужині, навчитися нових мов і отримати гідну роботу.

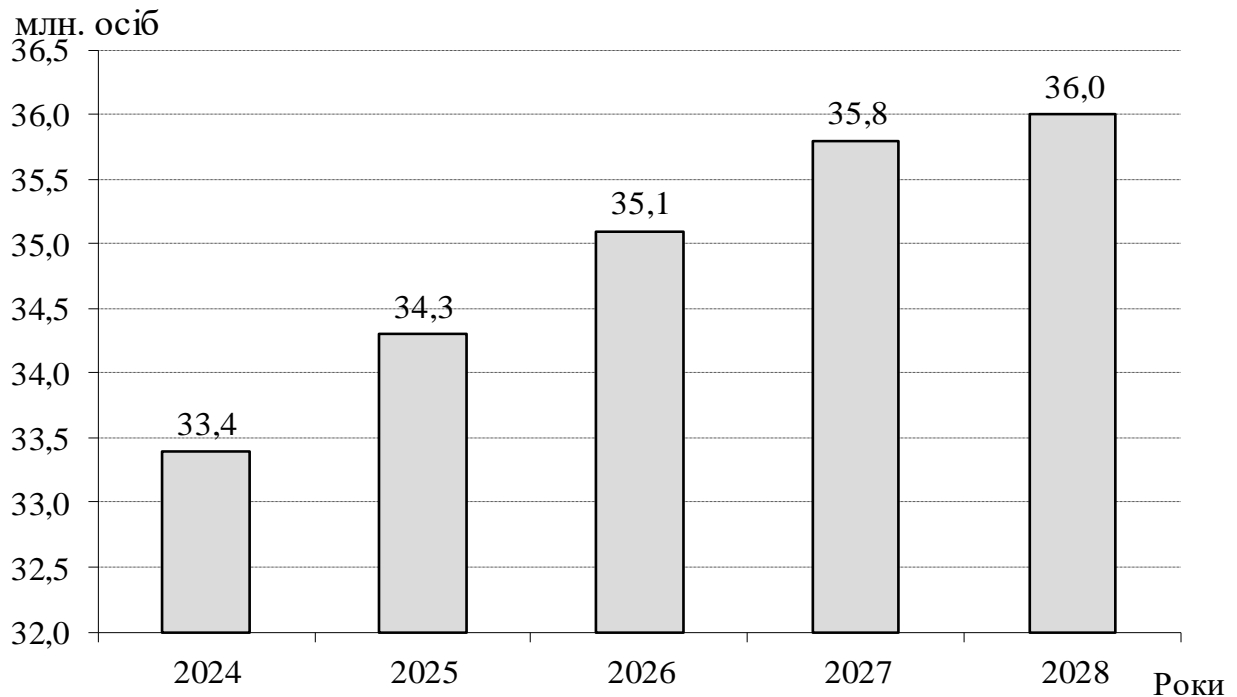

Рис. 3.1. Прогноз МВФ щодо чисельності населення України

Джерело: побудовано за [18].

Імовірність того, що люди зі усталеним життям повернуться, зменшується, оскільки війна продовжується. Крім того, сім'ї, які були розділені під час війни, можуть вибрати возз'єднання за кордоном, а не у своїй країні.

Важливо розуміти ще те, що коли Україна приєднається до ЄС, постане новий виклик щодо конкурентоспроможності ринку праці, оскільки ми матимемо доступ до вільного ринку праці з європейськими країнами. Значну роль у вирішенні цього питання відіграватиме рівень оплати праці. Взяти, наприклад, сусідню з нами Польщу, де багато українців працюють. Середня зарплата там перевищує 1000 євро, що різко контрастує з тим, що ми заробляємо. Отже, вкрай важливо мотивувати людей не лише через патріотизм, але й забезпечуючи їм справедливу та задовільну винагороду за їхню працю.

Безпека продовжує залишатися основною мотивацією для людей повернутися на батьківщину, як це було завжди. Крім безпеки, значну роль

відіграють інші чинники, такі як покращення якості життя в Україні, можливість високооплачуваної роботи, закінчення терміну тимчасового захисту та відновлення інфраструктури в регіоні.

Політика країн, що надають притулок українським мігрантам, матиме важливе значення у післявоєнний час. Демографічна ситуація в сучасній Європі далеко не ідеальна, що робить українців цінним надбанням. Цілком ймовірно, що більшість країн впроваджуватимуть політику, яка заохочуватиме їх інтеграцію, визнаючи постійні зусилля для їх успішної адаптації. Крім того, надзвичайно важливо передбачити протидію - міграційні потоки після війни, Україна повинна вжити рішучих заходів, щоб захистити своє населення та забезпечити його подальше існування як нації, активно реалізуючи соціальні, гуманітарні та економічні ініціативи.

Щоб зберегти людські ресурси України та зменшити масштаби міграції, ми пропонуємо запровадити проактивну міграційну стратегію у співпраці з різними секторами влади. Переконані, що ключ до ефективної реалізації цієї стратегії полягає в досягненні миру та відновленні територіальної цілісності України.

У світлі сучасних демографічних, політичних та економічних тенденцій цілі державного управління у сфері міграційної політики можна окреслити таким чином: вирішення проблеми зменшення населення України через ініціативи, які сприяють репатріації українців з-за кордону та стабілізують ситуацію в країні, задоволення потреб ринку праці в додатковій робочій силі в умовах зменшення національних трудових ресурсів шляхом інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Щоб запобігти надмірному навантаженню на економіку, вкрай важливо встановити щорічні квоти на трудову міграцію шляхом аналізу та прогнозування потреб ринку праці. Це вимагає довгострокового прогнозування та щорічного планування.

Пропонуємо визначити наступні ключові пріоритети ефективного публічного управління міграційною політикою.

- рішення щодо репатріації мігрантів, заохочувати чи не заохочувати їх повернення в країну;
- розробка спрощених і продуктивних процесів для оцінки заяв про надання притулку разом із встановленням чітких інструкцій щодо отримання статусу біженця в країні;
- забезпечення прозорості імміграційної політики шляхом впровадження чітких і загальновизнаних критеріїв прийому мігрантів у кожному конкретному випадку.
- запобігання нелегальній міграції в Україну.

Для того, щоб міграційний процес був більш організованим в інтересах окремих громадян і всього суспільства, необхідно посилити провідну роль держави та її інституцій, яких поки що бракує в участі у працевлаштуванні за кордоном. Держава має взяти на себе відповідальність за пошук нових ринків збуту української робочої сили, використовуючи діяльність незалежних агентств зайнятості під егідою державних служб зайнятості; Центрам зайнятості доцільно стати патронатом закладів для професійної підготовки осіб, які бажають працювати в Україні. Зокрема, вони можуть надавати таким закладам юридичні консультації та інформацію про культурні й релігійні особливості країни.

Після відновлення України по завершенні війни та стабілізації демографічної ситуації Україні слід буде стратегічно управляти міграцією: розглядаючи себе не тільки країною походження мігрантів, а й дивлячись на себе як країну призначення.

Як для країни походження завдання публічного управління міграційними процесами полягає в тому, щоб максимально збільшити вплив відтоку трудової міграції на розвиток України. Як для країни призначення завдання публічного управління міграційними процесами полягає в тому, щоб визнати та використовувати потенціал міграції для задоволення довгострокових потреб України у робочій силі, при цьому ставлячись до всіх мігрантів гуманно та усуваючи соціальні наслідки, які викликають їх занепокоєння.

Як і першому випадку так і в другому винятково важливе значення на вирішення цих завдань має міжнародне співробітництво. Необхідно, щоб розроблювані заходи політики публічного управління міграційними процесами відповідали специфіці кожного з чотирьох видів міграційних потоків (табл. 3.1-3.3).

Таблиця 3.1

Публічне управління економічними мігрантами, навички та якості яких значною мірою відповідають потребам країни призначення

КРАЇНА ПОХОДЖЕННЯ Управління міграцією на користь скорочення бідності	КРАЇНА ПРИЗНАЧЕННЯ Максимізація вигод, зниження витрат	ДВОСТОРОННЯ СПІВПРАЦЯ Підвищення затребуваності
<p>Стратегія. Управління еміграцією як частину стратегії розвитку.</p> <p>Грошові перекази. Ефективне використання грошових переказів на користь скорочення бідності та зниження їх вартості.</p> <p>Знання. Робота з діаспорою та репатріантами з метою стимулювання передачі знань та посилення інтеграції у світову економіку.</p> <p>Формування професійних навичок та пом'якшення наслідків «відпливу мозку».</p> <p>Розширення охоплення освітою та навчанням навичкам, які мають попит і на внутрішньому, і на міжнародному ринку праці.</p> <p>Захист. Забезпечення захисту громадян, які перебувають за кордоном. Надання підтримки вразливим членам сімей, що залишилися на батьківщині.</p>	<p>Стратегія. Визнання потреб у робочій силі. Формування консенсусу щодо ролі міграції.</p> <p>Забезпечення узгодженості політики.</p> <p>В'їзд та статус. Стимулювання припливу іммігрантів із підвищеною затребуваністю.</p> <p>Надання мігрантам офіційного статусу та прав.</p> <p>Економічна інтеграція Сприяння виходу ринку праці.</p> <p>Вдосконалення процесу визнання кваліфікації мігрантів.</p> <p>Боротьба з експлуатацією та сприяння забезпеченню гідної праці.</p> <p>Соціальна інтеграція.</p> <p>Запобігання сегрегації та полегшення доступу до послуг.</p> <p>Боротьба з дискримінацією.</p> <p>Надання підтримки громадянам.</p> <p>Підтримка громадян, які піддаються обмеженням щодо зайнятості та громадських послуг, за допомогою соціального захисту та державних інвестицій.</p>	<p>Двосторонні угоди з питань трудових відносин.</p> <p>Структурування та сприяння вигідній для всіх сторін міграції.</p> <p>Скорочення витрат на працевлаштування.</p> <p>Формування професійних навичок.</p> <p>Створення партнерств щодо фінансування формування навичок, які мають попит і на внутрішньому, і на міжнародному ринку праці.</p>

Джерело: побудовано за даними [43].

Більшість мігрантів переселяється в пошуках кращих можливостей і має навички та якості, затребувані в місці призначення. Приплив таких мігрантів -

високо- або низькокваліфікованих, з документами чи без них - породжує значні вигоди у сфері розвитку самих мігрантів, країни призначення, і навіть країни походження. Виникають і витрати - економічні, соціальні, гуманітарні, - але зазвичай менше вигод. За таких переміщень інтереси всіх сторін, зазвичай, збігаються.

Мета публічного управління: подальше збільшення вигод та зниження витрат міграції за рахунок поєднання заходів політики, що вживаються в країнах походження (наприклад, сприяння грошовим переказам та передачі знань, пом'якшення наслідків «відпливу мізків» та захист громадян під час їх перебування за кордоном) та в країнах призначення (наприклад, забезпечення прав мігрантів та їх доступу глечик праці, сприяння соціальній інтеграції та надання підтримки порушеним громадянам).

Таблиця 3.2

Публічне управління біженцями, чії навички та якості значною мірою відповідають потребам країни призначення

ПРИЙМАЮЧА КРАЇНА Управління ситуацією виходячи із середньострокової перспективи та підвищення затребуваності	МІЖНАРОДНА СПІВТОВАРИСТВО Покриття витрат спільно з країнами, що приймають
<p>Інститути та інструменти. Включення підтримки біженців до основних напрямів діяльності галузевих міністерств. Розробка сталих моделей фінансування.</p> <p>Внутрішня мобільність. Полегшення та заохочення переміщення біженців до районів з економічними можливостями.</p> <p>Самозабезпечення. Сприяння доступу біженців до робочих місць на офіційному ринку праці.</p> <p>Охоплення національними системами послуг. Надання освітніх, медичних та соціальних послуг біженцям через національні системи.</p>	<p>Розподіл відповідальності. Запобігання або вирішення ситуацій, які змушують біженців залишати батьківщину. Надання належних обсягів середньострокового фінансування.</p> <p>Розширення можливостей для переселення. Розширення бази підтримки, обмеженої нині вузьким колом основних донорів. Розробка регіональних підходів. Рішення. Подальше опрацювання «довгострокових рішень» (добровільне повернення, інтеграція на місцях чи переселення). Розробка інноваційних статусів, які забезпечують державний захист та доступ до можливостей у середньостроковій перспективі.</p>

Джерело: побудовано за даними [43].

Деякі біженці мають навички та якості, що відповідають потребам країни призначення, хоча при переселенні ними рухає страх, а не пошук можливостей.

Тому їх міграція приносить суспільству країни призначення ті ж вигоди у сфері розвитку, як і добровільних мігрантів.

Мета публічного управління: подальше збільшення чистих вигод міграції та зниження витрат для країн, що приймають, за рахунок забезпечення прав мігрантів та їх доступу до ринків праці, сприяння соціальної інтеграції та надання підтримки порушеним громадянам.

Таблиця 3.3

Публічне управління біженцями, чиї навички та якості меншою мірою відповідають потребам країни призначення

КРАЇНА ПОХОДЖЕННЯ Зменшення потреби у проблемній міграції	КРАЇНА ТРАНЗИТУ Координація дій із країнами призначення	КРАЇНА ПРИЗНАЧЕННЯ Повага до гідності мігрантів
<p>Стійкість до потрясінь. Посилення соціального захисту. Створення внутрішніх альтернатив міжнародної міграції. Освіта. Формування навичок, що дозволяють людям розширити спектр можливих варіантів життєвого шляху. Інклюзивний підхід. Сприяння інклюзивному та екологічному розвитку. Заохочення адаптації до зміни клімату.</p>	<p>Співпраця. Взаємодія з країною призначення з метою абсорбції мігрантів або їхнього гуманного повернення (якщо йдеться про останню країну транзиту).</p>	<p>Гуманне поводження з усіма мігрантами. Додатковий захист. Підвищення узгодженості чинної системи, орієнтованої на осіб, які перебувають у зоні ризику, проте не підпадають під визначення біженців. Легальні можливості в'їзду. Зміна стимулів для мігрантів за рахунок створення легальних можливостей в'їзду для затребуваних працівників, у тому числі менш кваліфікованих. Правозастосовна практика. За необхідності повернення – забезпечення гуманного підходу. Активізація боротьби з торговцями людьми та роботодавцями-експлуататорами. Нарощування інституційного потенціалу у сфері імміграційного контролю..</p>

Джерело: побудовано за даними [43].

Багато біженців обирають країну призначення виходячи з нагальної потреби в безпеці, а не з особливостей ринку праці, і навички, якими вони володіють, можуть не бути затребувані в громадах, що їх приймають. Іншим біженцям не дозволяють виходити на ринок праці та застосовувати навички, які в іншому випадку дозволили б їм зробити свій внесок в економіку. У будь-

якому разі, відповідно до норм міжнародного права біженців слід приймати незалежно від витрат.

Мета публічного управління країни призначення: зниження витрат прийому біженців та розподіл цих витрат у масштабах міжнародного співтовариства. Для цього часто буває необхідно застосовувати середньостроковий підхід, спрямований на підвищення фінансової та соціальної стійкості прийому біженців за рахунок забезпечення внутрішньої мобільності та доступу до ринку праці, охоплення національними системами послуг, а також оптимізації розподілу відповідальності шляхом вжиття заходів як на глобальному, і на регіональному рівні.

Розглянемо також публічне управління проблемними мігрантами, навички та якості яких меншою мірою відповідають потребам країни призначення, і які не є біженцями.

Сукупна кількість таких мігрантів порівняно невелика, але їх переміщення часто носить нелегальний і небезпечний характер, що створює серйозні проблеми для країн призначення. У цьому Доповіді ми називаємо їх проблемними мігрантами, але запроваджуємо це поняття не як нормативну категорію, а позначення умов, у яких відбувається їх міграція.

Мета публічного управління країни призначення: повага до гідності мігрантів і, у зв'язку з цим, забезпечення додаткових механізмів міжнародного захисту для нужденних осіб, гуманний підхід до організації недобровільного повернення і, водночас, зменшення потреби в такій міграції за рахунок зміни стимулів до міграції таким чином, щоб вони більше відповідали потребам ринку праці, та підтримки інклюзивного розвитку в країнах походження з метою підвищення професійної кваліфікації потенційних мігрантів та їхньої стійкості до потрясінь.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Наразі для держави вкрай важливо визначити пріоритетність репатріації українських біженців. Тому потрібно докласти всіх зусиль, щоб стимулювати наших співвітчизників повертатися на батьківщину. У зв'язку з цим введення розумної демографічної стратегії є обов'язковим.

Запропоновано наступні ключові пріоритети ефективного публічного управління міграційною політикою України: рішення щодо репатріації мігрантів, заохочувати чи не заохочувати їх повернення в країну; розробка спрощених і продуктивних процесів для оцінки заяв про надання притулку разом із встановленням чітких інструкцій щодо отримання статусу біженця в країні; забезпечення прозорості імміграційної політики шляхом впровадження чітких і загально визнаних критеріїв прийому мігрантів у кожному конкретному випадку, запобігання нелегальній міграції в Україну.

Розроблено стратегічні підходи щодо політики управління виїзною і ввізною міграцією після відновлення України по завершенні війни та стабілізації демографічної ситуації Україні. Як для країни походження завдання публічного управління міграційними процесами полягатимуть в тому, щоб максимально збільшити вплив відтоку трудової міграції на розвиток України. Як для країни призначення завдання публічного управління міграційними процесами полягає в тому, щоб визнати та використовувати потенціал міграції для задоволення довгострокових потреб України у робочій силі, при цьому ставлячись до всіх мігрантів гуманно та усуваючи соціальні наслідки, які викликають їх занепокоєння.

ВИСНОВКИ

Формування міграційної політики є однією з найважливіших складових забезпечення безпеки держави, зокрема внутрішньої. Сьогодні міграція все більше залежить від політичних процесів світової спільноти сучасності. Відправною точкою переселення населення є не тільки політична боротьба, війна чи етнічна ворожнеча, але й дедалі більша різниця в економічному становищі між державами.

Міграційні процеси стали невизначеним явищем, яке становить загрозу національній безпеці держави. Зростання нових форм незаконної діяльності, зокрема використання інформації, комунікацій та високих технологій, також пов'язане з ненавмисною та нелегальною міграцією, торгівлею людьми, наркотиками та іншими злочинами транснаціонального характеру, що свідчить про важливість національної безпеки держави в цілому.

Державно-громадське управління міграційною політикою передбачає цілеспрямовані дії державних суб'єктів щодо управління міграційними та інтеграційними процесами, а також іншими факторами.

З метою протидії загрозі економічної нестабільності органи державної влади та органи місцевого самоврядування спільно з громадянським суспільством повинні реалізовувати державну соціально-економічну політику, що особливо важливо для збалансування інтересів корінного населення та трудових іммігрантів, у тому числі іноземних громадян, з огляду на їхні етнічні, мовні, культурні та релігійні відмінності, покращення обліку праці та розподіл трудових іммігрантів, який вважається справедливим.

Сьогодні немає невпевненості в тому, що репатріація мільйонів громадян України вимагатиме значних зусиль з боку українського уряду та асоційованих держав. Спочатку йдеться про створення безпечного, гуманітарного та економічного середовища.

Крім виїзду за кордон, система безпеки України була перевантажена внутрішньою міграцією. Поглиблено обговорюється безпека національної

безпеки України в контексті її міграційної політики, як внутрішньої, так і зовнішньої. На момент повномасштабного вторгнення Україна переживала це питання на національному рівні. Крім того, порушення Росією національних кордонів змінило глобальний ландшафт геополітики, створило небезпеку для міжнародного порядку та створило пряму загрозу національній безпеці України. У зв'язку з цим актуальним стало питання про те, як масово переселяти населення. Масова міграція стала необхідною для людей, які хочуть уникнути насильства, переслідувань, економічної та соціальної нестабільності під час конфлікту.

У контексті глобальної міграції Україна зазнає різноманітних змін, які пов'язані з різними компонентами, включаючи економічні умови, соціально-культурні зміни та стан безпеки в країні. Коли українці мігрують, більшість з них обирають переселення в європейські країни, які переважно складаються з іммігрантів. Ті, хто виїжджає з України, – це насамперед особи, які були змушені зробити це через обставини, які вони не могли контролювати, наприклад, втрата житла чи відсутність особистої безпеки внаслідок конфлікту між Росією та Україною.

Негаразди, пов'язані з природними втратами населення та міграцією українців до інших держав, становлять пряму загрозу національній безпеці України, що вимагає особливого розгляду сучасних реалій. З метою збереження кадрового потенціалу України та зменшення обсягів зовнішньої трудової міграції ми пропонуємо проводити превентивну міграційну політику у тісній взаємодії з іншими напрямками державної політики. Ми вважаємо, що для успішної реалізації цієї політики важливим є мир і відбудова територіальної цілісності України.

Зараз для держави вкрай важливо зосередитися на поверненні біженців з України. Тому потрібно докласти всіх зусиль, щоб наші земляки поверталися на рідну землю. Як наслідок, впровадження розумної демографічної стратегії є важливим. Сьогодні цілі нашої країни щодо міграційної політики є сучасними та враховують особливості сучасної демографії, політології та навіть

економічного розвитку. Такими цілями є: поповнення природного населення та збереження чисельності постійного населення в Україні, забезпечення потреби в трудових ресурсах, стабілізація міграційної структури населення.

У зв'язку з цим сучасна державна міграційна політика в контексті національної безпеки вважається одним із найважливіших завдань для України сьогодні. Конфлікт між країнами та складна економічна ситуація в країні призвели до появи нових моделей міграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безуглий П. Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 5–13.
2. Бичай Р. Р. Концептуальне осмислення міграційної політики як складової системи національної безпеки держави. *Держава і право*. Юридичні і політичні науки. 2023. Вип. 93. С. 233–247.
3. Бльок Н. В. Про міграційну політику в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 845. С. 20–27.
4. Бойко Н. Міграційна політика Сполученого Королівства та міграція з України (1990-2020 рр.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Історичні науки. 2020. Вип. 31. С. 41–49.
5. Вдовичин І. Я., Наумкіна С. М. Формування комплексної міграційної політики як умова забезпечення стабільності країн ЄС. *Політикус*. 2019. Вип. 2. С. 22–27.
6. Грубінко А. В. Визначальні тренди міграційної політики Європейського Союзу в умовах новітніх викликів регіональній безпеці: політико-правові аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 5–12.
7. Дракохруст Т. В. Особливості правового забезпечення державної міграційної політики України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 1. С. 128–134.
8. Дракохруст Т. В. Суб'єкти формування державної міграційної політики: специфіка їх компетенції та повноважень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2019. Вип. 38. С. 62–66.
9. Жирій К. Нас 29 мільйонів, вертаймося: чи буде кому відновлювати Україну після війни. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/nas-29->

milyoniv-vertaymosya-chi-bude-komu-vidnovlyuvati-ukrajinu-pislya-viyni-12294672.html (дата звернення 04.05.2024)

10. Затонацька Т. Г., Анісімова О. Ю., Затонацький Д. А. Зміни пріоритетів державної міграційної політики у тренді економічної безпеки країни. *Вісник Сумського державного університету*. Серія: Економіка. 2021. № 2. С. 97–107.

11. Зьолка В., Мота А. Державна прикордонна служба України як суб'єкт реалізації державної міграційної політики України. *Migration & law*. 2021. Vol. 1, Iss. 1. С. 50–68.

12. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. Укрінформ. 06.07.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (дата звернення 04.05.2024)

13. Костенко В. О. Міжнародні політико-правові інструменти міграційної політики як передумова політичної стабільності в демократичному суспільстві. *Держава і право*. Юридичні і політичні науки. 2023. Вип. 93. С. 191–201.

14. Кузнецова Н.Б. Загрози і наслідки втрат людського капіталу для України зумовлених війною. *Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика*. 2022. Р.3. С. 40–44.

15. Лупак Р. Л., Поліщук В. В. Селективні підходи до державної політики регулювання міграційних процесів (на прикладі українсько-польської системи). *Підприємництво та інновації*. 2019. Вип. 8. С. 7–13.

16. Малиновська О. Міграція та міграційна політика в Україні: трансформації доби незалежності. *Migration & law*. 2021. Vol. 1, Iss. 1. С. 10–26.

17. Марущак О. Скільки залишиться українців після війни: експерти про скорочення населення та катастрофічне співвідношення жінок і чоловіків. URL: <https://tsn.ua/exclusive/skilki-zalishitsya-ukrayinciv-pislya-viyni-eksperti-poyasnili-chomu-skorochuvatimetsya-kilkist-naselennya-2358379.html> (дата звернення 04.05.2024)

18. МВФ оцінив кількість населення України та дав прогноз на найближчі роки. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/mvf-otsiniv-kilkist-naselennya-ukrayini-ta-1713333704.html> (дата звернення 04.05.2024)

19. Мульска О. П. Інституціональне забезпечення державної політики управління міграційними процесами в Україні. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. Серія: Економічні науки. 2020. № 6. С. 30–40.

20. Негрей М. В. Моделювання міграційних процесів в умовах невизначеності економічної політики. *Підприємництво та інновації*. 2019. Вип. 9. С. 182–186.

21. Палазова Т. М., Ткачук Ю. В. Міграційна політика як чинник впливу на соціально-економічні процеси в сучасному світовому просторі. *Політикус*. 2020. Вип. 5. С. 160–165.

22. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту у Україні: Закон України від 8 липня 2011 року № 3671-VI (в останній редакція від 03.08.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення 04.05.2024)

23. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III (в останній редакція від 27.10.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення 04.05.2024)

24. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII (в останній редакція від 30.12.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text> (дата звернення 04.05.2024)

25. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI (в останній редакція від 14.10.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення 30.10.2023 р.)

26. Про імміграцію: Закон України від 7 червня 2001 року № 2491-III (в останній редакція від 20.10.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text> (дата звернення 04.05.2024)

27. Про правовий статус іноземців: Закон України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI (в останній редакція від 28.06.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення 04.05.2024)

28. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 року № 1382-IV (в останній редакція від 28.03.2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text> (дата звернення 04.05.2024)

29. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 12 липня 2017 р. № 482-р. (в останній редакція від 19.01.2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-p#Text> (дата звернення 04.05.2024)

30. Риндзак О. Т. Удосконалення державної міграційної політики в системі захисту національних інтересів України. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 23–244.

31. Романенко О. В. Стратегії міграційної політики Австралії: етапи становлення, нові виклики та відповіді на сучасні загрози. *Проблеми всесвітньої історії*. 2020. № 3. С. 152–167.

32. Ситник О. І., Сільвестрова О. Ю, Жук О. М. Міграційна політика: сутність, вихідні принципи, правові основи. *Економічний форум*. 2021. № 2. С. 164–172.

33. Сичов В. Явище міграції у науковому дискурсі та джерела вивчення міграційної політики. *Вісник Львівського університету*. Серія: Міжнародні відносини. 2019. Вип. 47. С. 134–149.

34. Ставецька В. Б. Державна міграційна політика в умовах глобалізаційних процесів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації», 22-23 червня 2023 року. Житомир: Поліський національний університет, 2023. С. 422–426.

35. Ставецька В. Б., Фіщук Я. М. Міграційні загрози національній безпеці України: збірник наукових праць Науково-практичної конференції

«Студентські наукові читання – 2023» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт. Житомир: Поліський національний університет, 2023. С. 280–283.

36. Україна у цифрах, 2021. Статистичний збірник. Відповідальний за випуск О. А. Вишнеvsька. Державна служба статистики України, 2022. 46 с.

37. Філіппова В., Лопушинський І., Плющ Р. Наслідки сучасної міграційної політики Європейського Союзу. *Migration & law*. 2022. Vol. 2, Iss. 1-2. С. 26–40.

38. Фліссак К. А. Польська міграційна політика в рамках права ЄС. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 74–80.

39. Харечко Д. О. Досвід зарубіжних країн з формування управлінських підходів у сфері міграційної політики в соціально-економічному контексті безпеки держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33(72), № 2. С. 107–112.

40. Шепелева А. Україна втрачає людей. Як війна вплинула на демографію. URL: <https://www.dw.com/uk/ukraine-vtracae-ludej-ak-vijna-vplinu-na-demografiu/a-68340432> (дата звернення 04.05.2024)

41. Шульга Т. Міграційна політика Литовської Республіки: досвід для України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Міжнародні відносини. 2019. Вип. 1. С. 32–35.

42. Яворський М. Міграція та політика національної безпеки в Україні: тенденції розвитку. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2013. Вип. 25. С. 96–100.

43. Migrants, Refugees, and Societies. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/682f5bb4-3008-448b-ace6-141f11766fa6/content> (дата звернення 26.04.2024)

44. Schätzungen der Gesamtanzahl der Flüchtlinge aus der Ukraine nach Grenzübertritten in Folge des Krieges von Februar 2022 bis April 2024 URL:

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1293762/umfrage/anzahl-der-kriegsfluechtlinge-aus-der-ukraine/>(дата звернення 26.04.2024)

45. Ukraine-Krieg hinterlässt nach zwei Jahren Millionen Vertriebene im Ungewissen. URL: <https://www.unhcr.org/dach/de/104887-der-krieg-in-der-ukraine-geht-in-sein-drittes-jahr-und-hinterlaesst-millionen-vertriebene-in-unsicherheit.html>(дата звернення 26.04.2024)

46. Vertriebene aus der Ukraine URL: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/pub2023-013-r-vertriebene-aus-der-ukraine.pdf>

47. World Migration Report 2022. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> (дата звернення 26.04.2024)